

Duvmyren Dåjmöre

Det var en gång - en Östnors-fäbod

Anders Norén

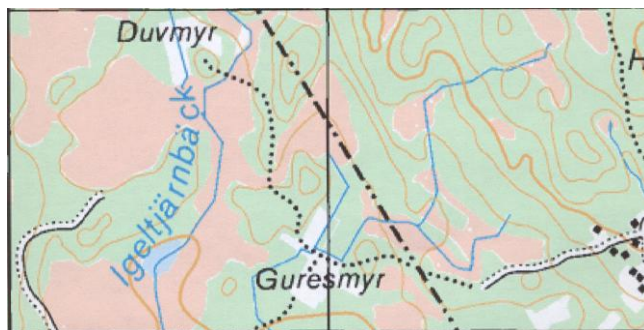
2002

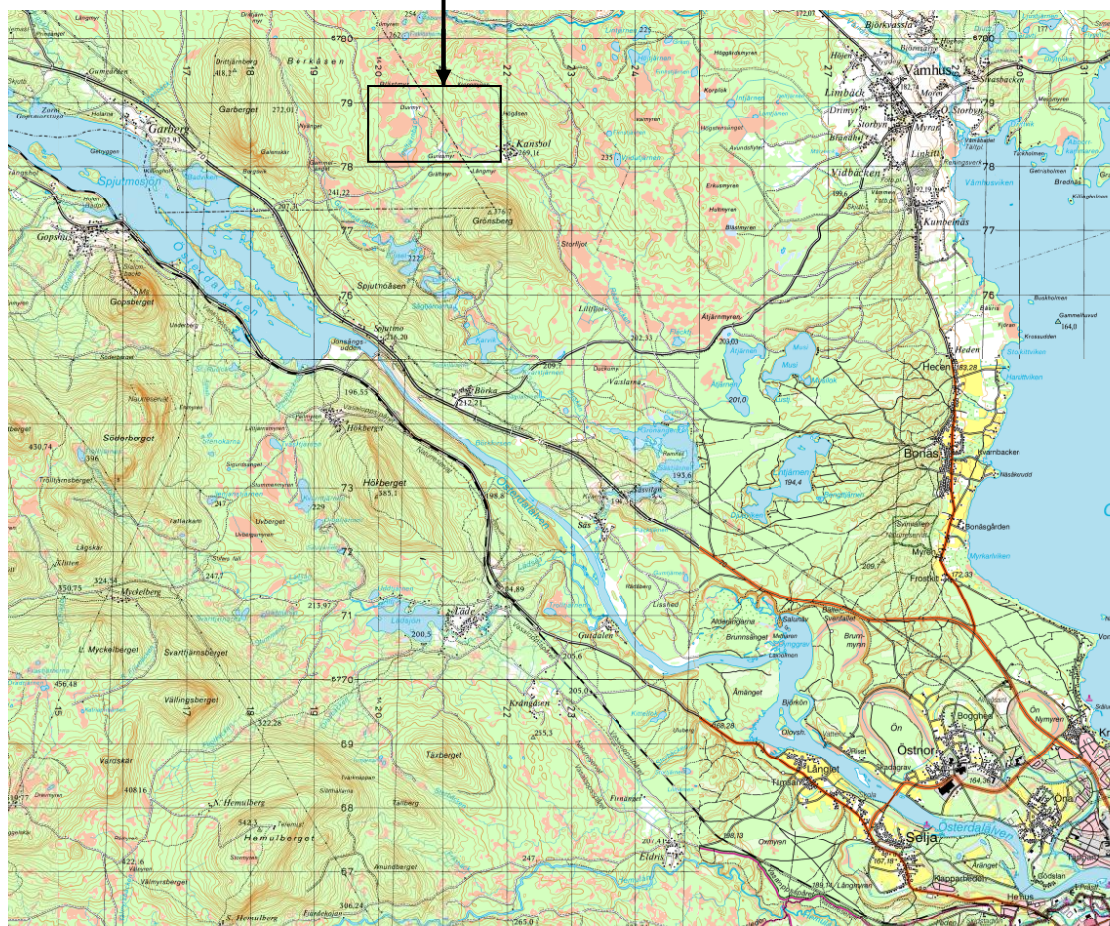
Östnors byalag

Innehåll

	Sid.
Förord	2
Historik	3
Byggnader	6
De stora myrodlingarna	9
Några berättelser	12
Fynd	16
Några minnesvärda platser i omgivningarna	17
Skogstilldelning vid storskiftet	18
Storskifteskarta	19
Släktschema	20
Fastighetsägartabell	22
Källor	23

Karta 1

Förord

Av Frost Olle Matsson blev jag tillfrågad om jag kunde skriva ihop någonting om Duvmyrens fäbod i stil med det som jag tidigare hade gjort om Garberg i Öna byalags bok "Byfolk i helg och söcken", 1999. Tillvägagångssättet där var att, med utgångspunkt från ägarsituationen vid storskiftet, med hjälp av kyrkboken kartlägga tidigare ägare i fall att ägandet hade förts vidare genom arv. Vissa av arvsvägarna kunde sedan bekräftas med bouppteckningar och arvsskifteshandlingar. Andra åtkomstvägar, åter, kunde dokumenteras med köpekontrakt och dylikt eller fick förbli okända.

Jag fick överta ett underlagspaket, som Olle själv hade låtit samla ihop, främst handlingar från storskiftet i Älvdalen. Detta källmaterial har sedan kompletterats. Ett uppskattat tillmötesgående har därvid visats av Stora Enso Skog i Falun och arkivservice hos Lantmäteriet i Falun. Vidare är jag Anders Romsson, som spontant har ställt upp med högst intressanta dokument från Rombogårdens arkiv, ett stort tack skyldig.

Karl Bälter är en av de få i dag som har minnen från Duvmyren. Jag tackar honom för att han har delat med sig av dessa och speciellt för att jag har fått ta med ett par historier från Säs-foldern "Nabbkalln" nedskrivna av Gunnar Bälter. Ett tack även till andra som har bistått med bilder och information, samt till Anna Bogg för kloka råd och inspiration.

Här föreligger nu resultatet i form av en fristående liten skrift. För möjligheten att få den mångfaldigad och spridd riktas ett tack till Östnors byalag med dess nuvarande ordförande Ingemar Kånåls.

Djursholm i december 2002

Anders Norén

Omslagsbilden:

Knivslidslocket/
Knaivstslutsär
har besök av
duvmyrsveteranen
Karl Bälter med
dottern Margareta
i början på 1940-
talet.

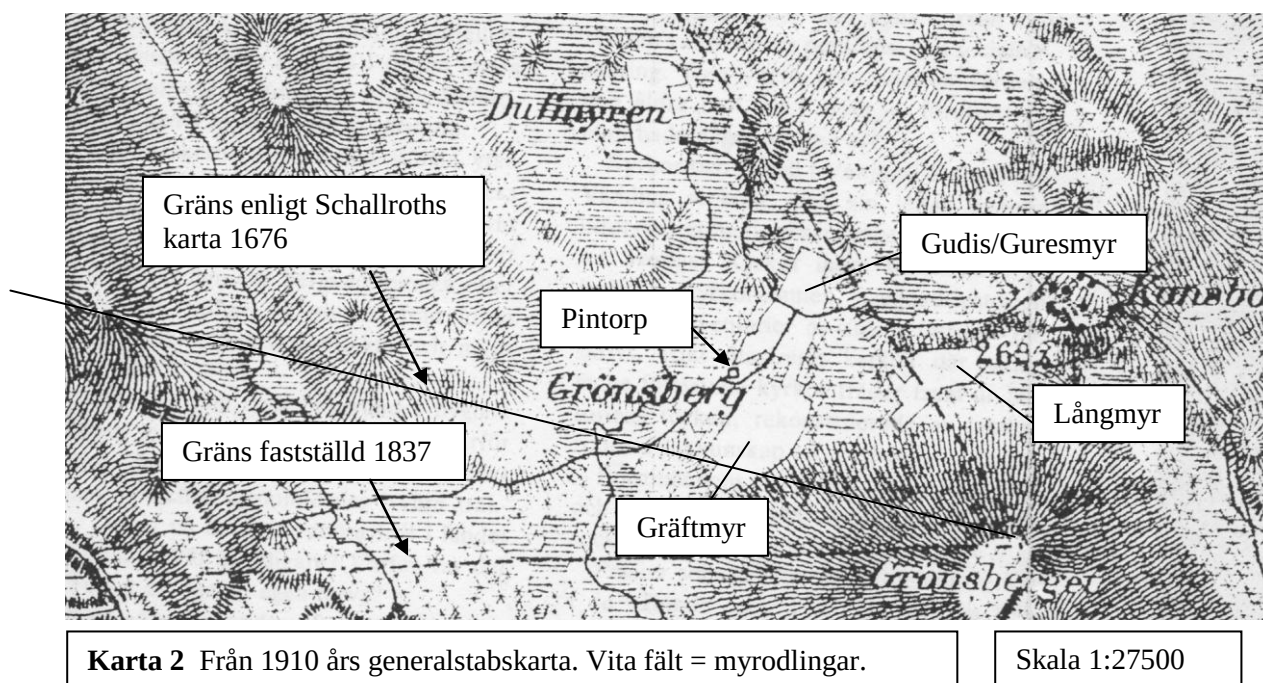
Karl Bälter år
2001, f. 1914

Tryckt i december 2002
2:a upplagan
(med rättelser)

Historik

Duvmyren

Duvmyren *Dåj(v?)möre* var en liten fäbod inom Älvdalens marker brukad av östnorsfolk till i början av 1900-talet. Den finns inte upptagen i 1663-64 års fäbodinventering (1)* och inte heller i 1847 års boskapsinventering (2). Detta talar för att Duvmyren inte skulle ha nyttjats som fäbod förrän senare, kanske i samband med uppodlingen av myren. Härför talar också att, enligt nyligen utförd årsringsdatering av det bevarade timret i en av fäbodstugorna, detta blev hugget vinterhalvåret 1872-73.

Kansbol

Däremot finns i 1663 års inventering: "Bole 1 fäbodhställe som Pär Andersson i Östtnnoorr bruckar." upptagen. Det bör vara närbelägna Kansbol. I mitten på 1800-talet vistades, enligt inventeringen, i Kansbol 22 östnorsfamiljer med 11 hästar, 89 kor och 176 får och getter. Där var uppenbart trångt och nybildade familjer i Östnor fick nog söka sig till andra ställen.

Urminnes slogmarker

Duvmyren låg då nära till och hade redan tidigt i varje fall nyttjats som slog, vilket framgår av en lagfartsansökan från 1880-talet (3). Däri sägs att de dåvarande ägarnas odling "såsom slog från urminnes tid innehafts av deras förfäder". En av dessa är kyrkoskrivaren Rumbo Anders Aronsson, f. 1774. Av bouppteckningen efter honom framgår att han 1814 hade köpt slogjord på Duvmyren av Bryckt Erik Ersson och Hinders Anders Andersson.

Detta visar att bonäs- och östnorsfolk har nyttjat slogar vid Duvmyren redan på 1700-talet

()* siffrorna inom () avser nummer i källförteckningen sidan 23.

Utdikning

En ansökan om statsbidrag till dikningen (4) är daterad 1864. Det verkar som att ansökan har tillkommit i efterhand, då även en annan källa (5) uppger att arbetet med utdikning av Långmyren, Gudismyren och Dyvmyren påbörjades 1857. En förteckning över åtta delägare i Duvmyren, troligen bifogad ansökan, finns bevarad, Tabell 1.

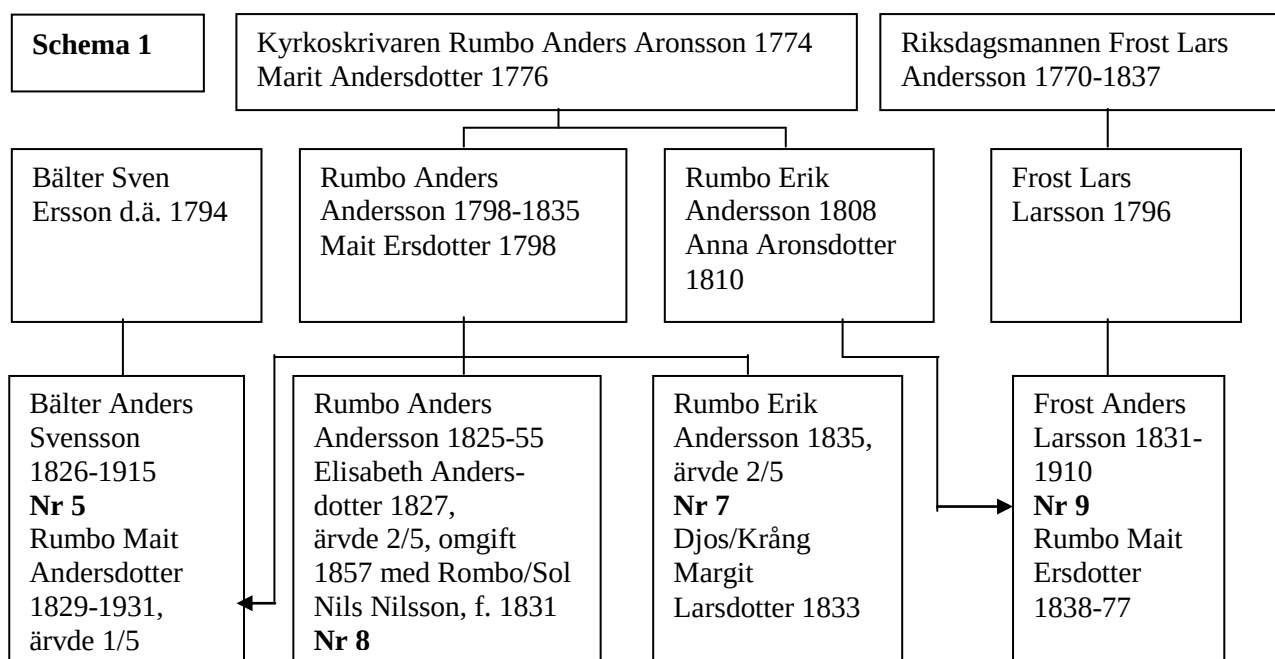
<i>Delegare i Duvmyren:</i>	
✓ <i>Päcker Sven Ersson. Lång Långmyrens del</i>	<i>11. 9 b.</i>
✓ <i>Päcker Anders Ersson</i>	<i>76. 7 3/4</i>
✓ <i>Päcker Anders Svensson</i>	<i>76. 7 3/4</i>
✓ <i>Krång Anders Mattsson</i>	<i>76. 7 3/4</i>
✓ <i>Rumbo Erik Andersson</i>	<i>111. 7 3/4</i>
<i>Päcker Erik Ersson</i>	<i>40. 5.</i>
<i>Frost Anders Larsson</i>	<i>49. 3.</i>
✓ <i>Rumbo Nils Nilsson</i>	<i>34. 2.</i>
	<i>467. 8.</i>

Tabell 1 Sju delägare i Duvmyren sökte dikningsbidrag 1864. Areal i oreducerade snesland och bandland. (1 snesl. = 10 b. = 1,27 ar).

Rumboanor

Av Schema 1 framgår att det från fyra av personerna på ägarförteckningen, via arv eller gifte, går trådar tillbaka till ovan nämnde Rumbo Anders Aronsson.

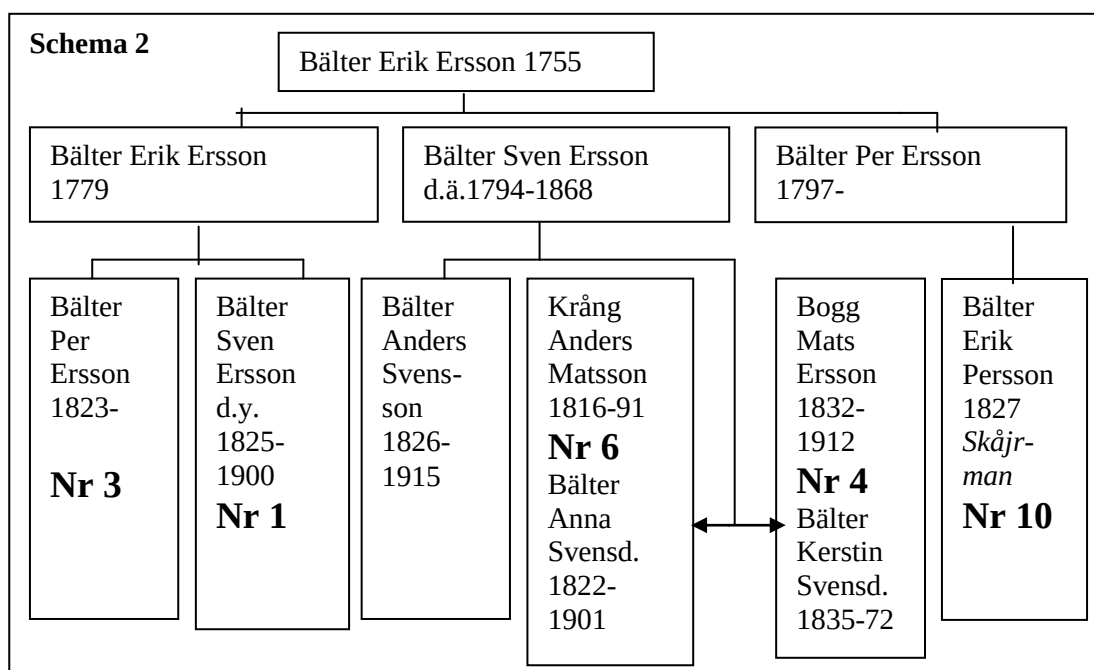
Dessa är Bälter Anders Svensson (gifte), Rumbo Erik Andersson, Rumbo Nils Nilsson (gifte). samt Frost Anders Larsson (gifte?). Denna åtkomstväg är för de tre förstnämnda personerna bekräftad med arvskifteshandling (6).

Bälteranor

Delägarna Bogg Mats Ersson (Karlmas) och Krång Anders Matsson kan enligt Schema 2 ha blivit ägare genom gifte med döttrar till Bälter Sven Ersson d.ä., vilka sannolikt har fått lotterna som förtida arv.

Beträffande Bälter Sven Ersson, högst upp på listan, med en symboliskt liten lott om 11 snesland, är det inte klarlagt om det är fråga om den yngre från Byn (riksdagsmannen) eller dennes äldre farbror på Bogghed, se Schema 2.

Om bakgrunden till detta lilla innehav kan man bara spekulera. Var det kanske ett specialarrangemang för att få med en riksdagsman som dragplåster i bidragsansökan?

Hur Bogg Aron Aronsson från Bogghed, f. 1820, blev delägare är okänt. Det är sannolikt den ägan, nr 10, som Bälter Erik Persson, f. 1827, *Skåjrman*, förvärvade och sedermera sålde till bolagen 1882 (7).

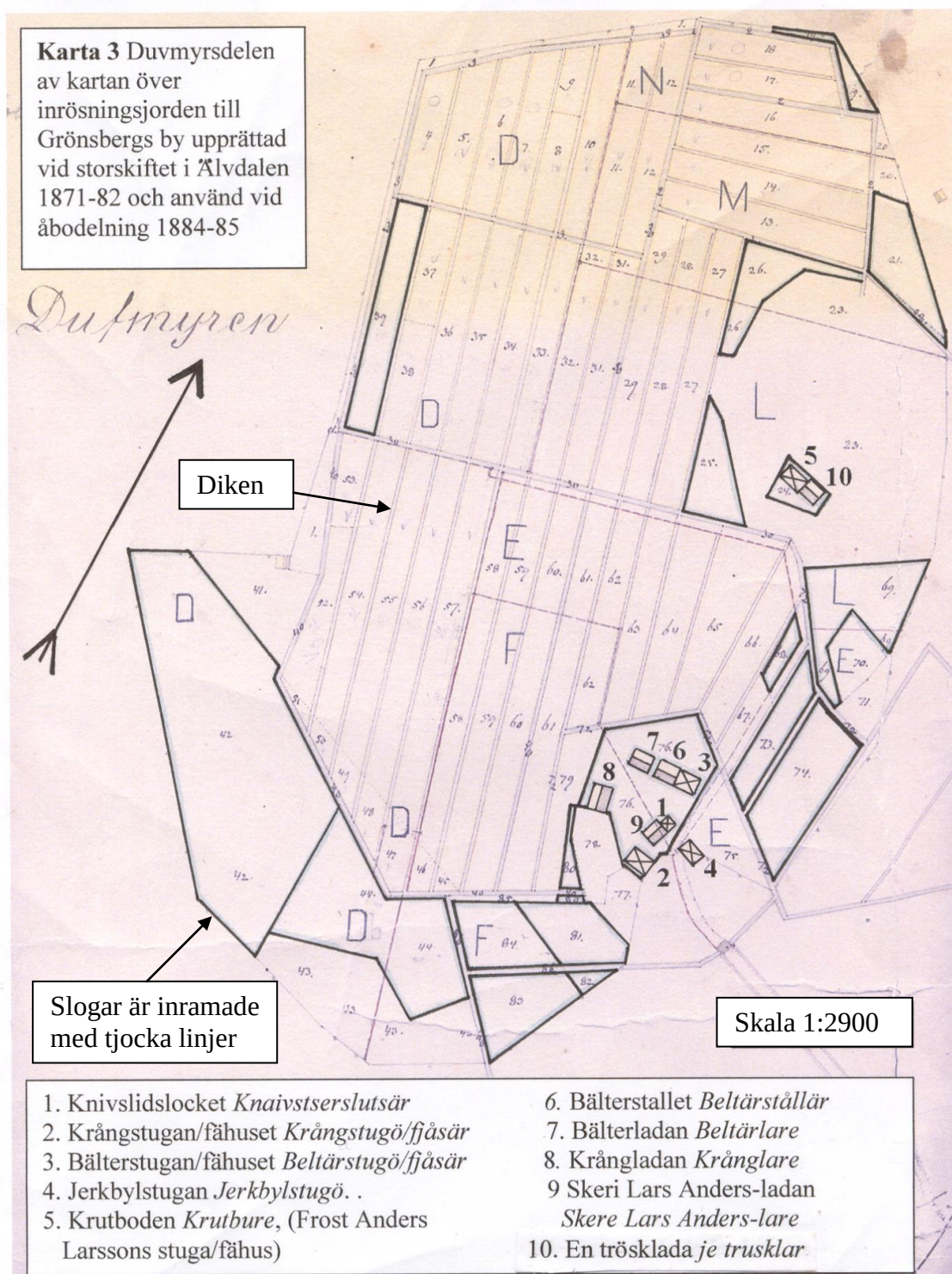
Hur Frost Anders Larsson blev ägare till sin lott är inte säkert klargjort.

På storskifteskartan s 6, upprättad 1871- 82, skönjer man 18 avgränsade slogar belägna i huvudsak längs östra och södra myrkanten. Om vem, som har ägt dessa ger revboken inga uppgifter. Dessa fanns på revstickorna – dåtidens lagfartsbevis, se sid. 17. I övrigt är hela myren vid tiden för storskiftet utdikad och uppodlad till åkrar.

Dikningsarbetet påbörjades 1857.

Byggnader

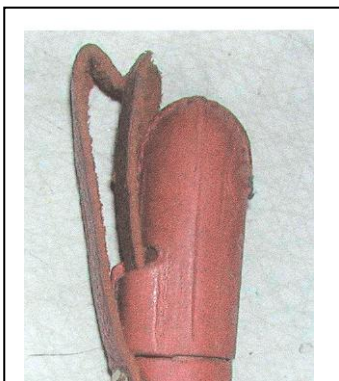
Enligt storskifteskartan, Karta 3, fanns ett antal byggnader på de olika littrarna.

Namnen har uppgetts av Karl Ström (7) och Karl Bälter. Alla byggnader är nu borta men timret i dem har rönt olika öden, från stomme i fritidshus till kristidsved.

Knivslidslocket (Se omslagsbilden)

Knajvstslutsär fick sitt namn på grund av dess litenhet, cirka 2 x 3 meter. Stugan skall

Det verkliga knivslidslocket.

ha byggts av Rumbo Erik Andersson, som ägde ett större slogområde vid nedre delen av myren. Ägogränserna före storskiftet är okända men det naturliga är att ägorna sträckte sig ut från platsen där den lilla stugan byggdes. Sonen Rumbo Anders Ersson, sedermera Anders Ström, *skomäkärn* kallad, trivdes där uppe och tog om somrarna hela familjen med sig till Duvmyren. Skomakarbänken hade han med sig och placerade den i Knivslidslocket. Där satt han sedan och tillverkade näverskor och stövlar.

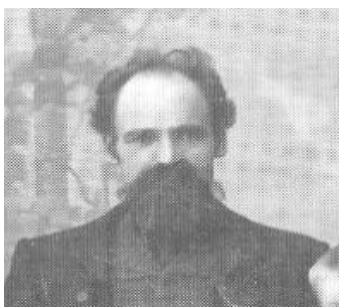
Ett betydelsefullt besök

En händelse med visst industrihistoriskt intresse tilldrog sig på Duvmyren en söndag. Hit kom Erik Frost, knivfabrikören, i sällskap med grossisten Erik Böhlmark. De sökte upp Anders Ström för att be honom att tillverka slidor till Frosts knivar. Han sade emellertid att han var *wir era arbetär* less/trött på det där arbetet. De fick gå därifrån med oförrättat ärende. Dock hade de sått ett frö i den tekniskt begåvade och händige skomakarens huvud. Det ledde till utvecklingen av fiberslidan jämte de verktyg och arbetsmetoder, som behövdes för en lönsam tillverkning i industriell skala (9), (10).

Spanskan

I den lilla stugan fanns en öppen spis *uppegspis* men bara en säng, varför familjen, som var stor, fick övernatta i grannbyggnaderna. Fins Majt, Anders hustru, bakade i Krångstugan, som hade bakugn. Under tiden 1918-19 härjade spanska sjukan över hela världen. Man ansåg att smittorisken var mindre på Duvmyren, långt från civilisationen, varför strömfamiljen då också flyttade upp till Duvmyren.

Kolvedskörning

Under andra världskriget, användes sedan stugan av Bälter Per, Bälter Karl och Bond Ivar (Ivar Lund), som körde kolved i området.

Frisksportarna

Frisksportarna, Windmark med sällskap, bodde där senare på 40-talet. Av någon anledning kom elden lös. De uppgav att de hade lyckats att släcka elden och att de sedan hade gett sig av. Nästa besökare, någon tid därefter, kunde bara konstatera att av stugan fanns bara muren kvar. Tydligt hade elden tagit fart igen.

Tre generationer i Knivslidslocket:
Rumbo Erik Andersson, *Liss Jerk*, 1835-1917, (överst)
Anders Ström d.ä., sko- och knivslidsmakaren, 1857-1917/18?, och
Karl Ström 1896-1986.

Anders Kans märker stockarna före nedmonteringen av Krångstugan.

Litt. F: **Krångstugan/fähuset**,
Krångstugö/fjåsär.

Där fanns mur med bakugn. Vidare var fähuset inrymt i stugan – eller tvärtom. De båda halvorna skildes åt av ett längsgående draperi, *forlåt*. Dörren på långsidan (se bilden) ledde in till bostaden. Fönstret på gaveln måste således ha lett till fähusdelen. Det var väl viktigast att man hade ljus i fähuset. Det är inte utan förvåning, som man i dag får klart för sig att våra förfäder delade hus med kreaturen - speciellt i fäbodarna.

Värt att notera i sammanhanget är att på Bogghed, vid hörnet Rumbgatan/Bogghedsvägen, låg en stuga med fähus och bostad under samma tak. Här fanns dock en vägg med dörr mellan de två avdelningarna.

Efter fäbodepoken användes Krångstugan som skogsarbetarkoja. För det ändamålet hade man tagit bort förlåten och båsen och byggt en bättre eldstad mitt i stugan. En enkel öppning i taket fick, på gammalt vis, släppa ut röken. Även hade man vid ena gaveln byggt till ett stall för hästarna.

Stugan blev sedermera nedmonterad och upplagd vid bygdegården i Östnor.

KJ Eriksson lär ha föreslagit att göra klockmuseum av stugan.

På Litt. F fanns även två lador, Krångladan och Skeri Lars Anders-ladan. Den förra blev stommen i ett fritidshus, som Kerstin Norlin och Gunnar Eriksson byggde vid Sästjärn.

Vart den senare ladan tog vägen är okänt. På storskifteskartan, Karta 3, går ägogränsen rakt genom denna lada. Den flyttades sannolikt till annan plats på tomten efter skiftet.

Henry Krång kollar att timret till Krångstugan ligger bra vid Ågånabb i Östnor i väntan på återuppbyggnad. I november 2002 gjordes årsringsdatering av timret, som visade att det var hugget vinterhalvåret 1872-73. Huset byggdes således vid tiden för storskiftets igångsättning i Älvdalen.

Krångladan blev stomme i ett fritidshus vid Sästjärn

Litt. E: **Jerkbylstugan**, *Jerkbylstugö*

Erik Kjell f. 1869, strömbarnens farbror, började bygga en stuga strax söder om Knivslidslocket. Den blev dock aldrig helt färdig – kanske beroende på att Erik flyttade till Stockholm - men finns ändå med på storskifteskartan. Vart den har tagit vägen är okänt. Karl Bälter minns dock att det i Kansbol på bältergården fanns ett upptimrat hus utan tak med upptagna öppningar för fönster, som skulle kunna ha varit den stugan.

Litt E: **Bälterstugan/fähuset**, *Beltärstugö/fjåsär*.

Denna byggnad revs och sågades ned till ved.

Stallet köptes av frisksportaren Widmark, som sedermera sålde det till polisen Olof Wallin. Denne flyttade det upp till Grönsåsen mellan Särna och Mörkret, där det finns en fäbod. Hilma och Lea Ström hade skrivit på sig på en av stockarna och namnen syns än i dag.

Den tredje byggnaden, ladan, hamnade i Funäsdalen.

Frost Anders Larsson sålde till bolagen i april 1882 och emigrerade två veckor senare till Nordamerika.

Litt. L: **Krutboden**, *Krutbure*.

Huset kallades så av strömpojkarna, varför är obekant. Enligt köpebrev (11) har Frost Anders Larsson till bolagen den 13 april 1882 sålt "en trösklada och 1 fähus med mur och bakugn". Det kan inte vara något annat än Krutboden jämte den intilliggande ladan. Frost Anders, som var änkling, utvandrade till Amerika med fyra av sina fem barn drygt två veckor efter försäljningen. Köpeskillingen 695 kr kom säkert väl till pass för själva resan. En amerikabiljett kostade 100 – 120 kr (12). Ett startkapital fick han genom försäljningen av sin gård längst bak på Bogghed, nuvarande *Jöragard* (13). Karl Rombin, *Långgles Karl*, rev sedermera Krutboden och använde timret i sitt hus *Åjtå gerde* vid Bogghed i Östnor.

Enligt Bälter Karl skulle det också i närheten, i senare tid, ha funnits två lövlador *lovlarör* timrade

med springor mellan stockarna för att förbättra torkningen av löven, som samlades in till kreatursfoder.

De stora myrodlingarna

1857 var året då utdikningen och uppodlingen av myrarna norr om Grönsberg kom i gång. Bälter Sven Ersson var på sitt första riksdagsmandat i Stockholm och brevväxlade månatligen med byföreståndaren i Östnor Rombo Anders Matsson i frågan (14).

Långmyren

Först i gång var Långmyren nära Kansbol. Intressenter där var 17 delägare i Kansbols fäbod och det var uppenbart inte så lätt att samla alla till att delta i kostnaden för arbetet. Bälter Sven skriver härom i sitt brev av den 13 maj 1857 :

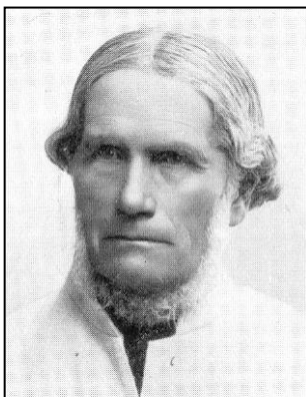
.....Skulle någon av delägarna icke vilja vara med och deltaga i odlingens bekostande, så anser jag, liksom du, att myran sedan kan delas att var och en får sin lott att sköta och stöka med bäst han vill, ty då hindras åtminstone icke den ena utav den andra. Jag för min lilla del vill dock påskynda arbetets fortgång och skulle icke se snett på om den i höst bleve tillreds att beså med råg, vilket dock kan vara osäkert, men ju förr desto bättre,...

Och så fick det bli. Den 28 juni kom man överens att dela myren i 17 delar (15). Fem av delägarna fick lotter helt eller delvis på älvdalssidan av rågången. Dessa var lyckligt lottade så tillvida att de, 30 år senare, vid storskiftet i Älvdalen fick skog i förhållande till deras arealinnehav av odlad mark inom socknen.

Någon liknande utdelning kom inte de övriga delägarna på morasidan till del eftersom storskiftet där redan var förbi.

Gudismyren och Gräftmyren

Här var det också problem med att intresset för uppodling inte var lika stort hos alla delägarna i myrarna. I brev till Rombo Anders av den 16 augusti skriver Bälter Sven:

Bälter Sven Ersson
d.y., 1825-1900

Det var mig ett nöje att få veta det Gudismyren blivit till största och bästa delen inköpt samt att dikningsarbetet blivit påbörjat och fortgår. Önskligt hade även varit att de andra delägarna ville på oss överlåta sina andelar så att hela myran finge inhägnas på en gång vilket vore det bästa. Jag förmodar att de andra ej vilja delta i hägnaden för sina andelar i myran, om icke möjligen Sven Andersson vill göra det. Han torde emellertid hava så mycket folkvett att han ej undandrager sig en kostnad vars följder bliva honom till nytta. De andras delar kunna förbigås och uteslutas, men kanske vi ej böra göra oss så bråttom med stängningar för att låta dem besinna sig något?

1859 erhöles för första gången skörd på Gudismyren. Det blev 24 tunnor råg, som fördelades på de tre kvarvarande intressenterna med 2/5 på vardera Bälter Sven Ersson och Rombo Anders Matsson och med 1/5 på Bälter Per Ersson (5).

Duvmyren

Att även Duvmyren låg inom Bälter Svens intressesfär framgår av brev till Rombo Anders den 16 juli 1857:

*Jag ad myrsten att få veta om
Du fce köpa Dufmyran vid hems-
bol samt om någon alling för-
tegas der i samman?*

Svaret var tydligen nej på den frågan, för den 26 oktober skriver Bälter Sven:

Det ser ut som om flera skulle hava börjat vakna till omtanke för nyodlingarna, då de även börjat belägga Dufmyran med arbete. Detta är riktigt ett nöje och jag önskar att sådant måtte fortgå allt framgent.

Pintorp

På Gräftmyren genomförde Bälter Sven ett intressant projekt. 1879 lät han uppföra en 37 m lång tvåvåningsbyggnad innehållande 5 boningsrum, ladugård och loge. Där fick blybergsbönder hyra in sig och nyttja odlingarna. Det hade nu gått 20 år sedan de fick första skörden på Gudismyren. Det är i dag intressant att konstatera att något i den stilen ingick i Bälter Svens långsiktiga planering. Den 16 augusti 1857 skriver han :

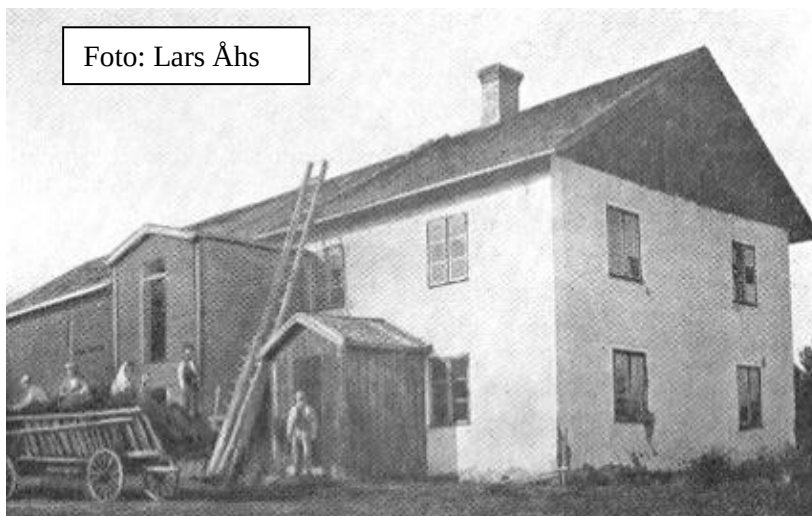

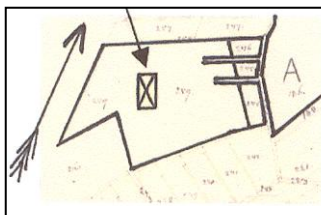
Foto: Lars Åhs

Blybergsfolk på höbärgning i Pintorp år 1902. Framför farstuviksten står arrendatorn Göran (Yron) Olof Olsson, 1845-1929.

....få vi lov att inhägna en del utav holen eller fasta landet, som ligger åt Bolet till ty det är ju en rumpa utav myran på vardera sidan om holen vilka liksom omfamna densamma, men även i det fall att övra ändan icke inhägnas skulle jag anse det nyttigt att taga in en del utav holen åtminstone så mycket som en rymlig gårdsplats. I den händelse att lyckan vill vara med och våra kostnader, mödor och besvär bliva i framtiden belönade med någon växt som vi kunna få skörda, så anser jag denna plats vara den passligaste för de hus som för sådant ändamål då skulle komma att behövas.

Namnet Pintorp

Blybergsborna kallade stället för Bolet, *Buoälä* på älvdalsmål. Bolet-tjärn kallades också en tjärn i närheten, troligen

Igeltjärn. "Bolet" är uppenbart av

gammalt datum då Bälter Sven ju också, enligt brevet ovan, använder detta namn för att beskriva var holen låg.

I Mora kunde det bli förväxling med Kansbol, som ju på östnorsmål kallades *Bole*. Här började man kalla stället Pintorp. Över namnets ursprung kan man spekulera. Det sägs, att det var väl så, att arbetarna, som Bälter Sven lejde för bygget och annat, fick arbeta hårt – de fick lida pin – hade det *painöt*.

Det fanns dock en annan inspirationskälla med liknande innebörd, (16):

Vid tiden för det stora myroddlandet där uppe spreds över hela landet i form av ett skillingtryck, en visa, "Pintorpafrun", på 32 verser (17). Den tycks ha blivit vad man i dag kallar en schlager. Dess bakgrund var en månghundraårig sägen, som tilldrog sig i sörmäländsk storgodsmiljö, nuvarande Ericsberg (18). Den bakomliggande sägnen inleds med orden:

"Det bodde en gång - och det var länge sedan det - en ond och girig fru, på en gård som kallades Pintorphade många gårdar och en stor myckenhet underhavande bönder och torpare, dem hon av sina fogdar lät driva som kreatur i odrägligt arbete, med usel kost och mycken misshandling....."

Om detta skulle vara bakgrunden till namnvalet, är det begripligt att man på 1910 års generalstabskarta, Karta 2, väljer det officiella Grönsberg och inte det folkliga Pintorp. På 1970 års ekonomiska karta står det emellertid Pintorp. I sammanhanget kan nämnas att det i Mora Noret finns ett område vid inloppet till älvestumpen mellan Orsasjön och Siljan, som kallas Pintorp. Så hette även en flottningsbåt, som ofta på trettioalet hördes puttra fram på älven. Den var visst stationerad där.

Försäljning

Till dem, som lockades att sälja till bolagen i samband med storskiftet, sällade sig även Bälter Sven. Han lär ha yttrat när någon uttryckt en förundran över att han inte heller hade kunnat motstå frestelsen ”Ja, i edd nug sku a we under förmynder”. Ja, jag skulle nog ha varit under förmyndare.

Han gjorde sig av med allt i Grönsberg i november 1883, bara fyra år efter husbygget. Detta är förbryllande, då han året före av Älvdalens kommunalnämnd hade fått tillstånd till utsyning på älvdalsskogen av 465 timmer att användas till ”åtskilliga byggnader i

Gräftmyren” (19). Kanske hör dessa utbyggnadsplaner ihop med en på slutningen söder om nuvarande vändplatsen belägen stenläggning, som ingen i dag vet vad den skulle vara till. Troligen var det fråga om att åstadkomma ett plant grundområde för fortsatt byggnation. Bälter Sven hade varit helt förtegen om detta enligt vad Bälter Per har berättat. Tillkomsten av Bolet uppskattades emellertid av blybergsbönderna och Bälter Sven fick långt senare indirekt ett erkännande för sin skapelse av Älvdalens jordägande sockenmän. De satsade nämligen åren 1903/04 5500 kr till en 2 ½

Bälter Svens mystiska stenhög i Pintorp

km lång körväg från landsvägen Mora/Älvdalen till Pintorp (19). Bolet användes till in på 30-talet av folk från både Blyberg och Evertsberg. Maria Sisell, f.1918, från Östnor minns hur hon från fäboden i Garberg såg hur slåtterfolk passerade förbi nere på landsvägen med häst och trilla på väg till Pintorp. Längst bak gick en ko, som var med för att man skulle få färsk mjölk under bortovaron.

Skulle man till Kansbol från Garberg, tog man vägen över Pintorp. Hon minns också hur huslängan var i förfall - rappningen hade trillat av - och hade blivit ett tillhåll för luffare. Det kändes kusligt att passera där.

Några berättelser

Julmässa i Pintorp

Av olika skäl kunde man bli kvar med kreaturen långt in i hösten på Duvmyren. Om man stannade så länge som man hade hö, behövde man inte köra hem höet och så fick man den nödvändiga gödseln till jorden. Detta innebar att man ibland fick tillbringa julen på Duvmyren.

Liss Mait

Per

Anders

Men jultraditionerna ville man inte gå miste om. Sålunda har Karl Bälter berättat hur hans far, Bälter Per Andersson, f. 1877, och (Krång) Anders Norén, f. 1886, hade fått följa med till Bälter Sven Ersson i Pintorp, där han hade ordnat med julandakt. Pers mor, Rumbo Majt Andersdotter, *Liss Mait*, f.1825, hade pulsat i djup snö hand i hand med pojkarna den kilometerlånga vägen från Duvmyren till Pintorp.

Räddningsaktion i nyårstid

I säsfoldern *Nabbkalln* 1987 berättar Karl Bälter för Gunnar Bälter på östnorsmål följande strapatsrika räddningsaktion (i översättning):

Jag minns en gång natten mot nyåret - det var på trettioalet - det var en meter snö och töväder. Då kom *Joan-byl* (farbrodern Bälter Johan Andersson) hem till Östnor på natten och väckte oss vid tvåtiden. De (Johan och Karls far, Bälter Per Andersson) var på Duvmyren och skulle ordna med väg, *wegå*. Du vet, man trampar till vägarna så att de skall frysa. Men Joan-byls häst hade körts ner och fastnat. De hade lyckats få upp den. Men samtidigt hade fars häst gått ner sig också, *fe-nire*. De höll på hela dagen och långt in

Bälterbröderna Per, f.1877, och Johan, f.1870

i kvällen men kunde inte få upp hästen. Det var därför *Joan-byl* kom och väckte mig och min bror Johan, som just hade återvänt från Amerika.

Vi följde båda med upp till Duvmyren. Vi kände att det var bråttom och tyckte att hästen gick så förfärligt långsamt. Först vid sextiden på morgonen kom vi fram. Far väntade inne i *Knaivstslutsär*. Han hade lämnat hästen då han ingenting kunde göra.

Vi for ut på myren. Vi högg granris och lade det omkring den. Vi skottade upp kramsnö och trampade den så att det blev liksom en isbro runt hästen. Vi försökte resa den, men det gick inte alls.

Liss Joan Visste råd

Men då sa Johan, bror min, att vi skulle göra som man brukade göra i Amerika. Där körde man oxar till slakt på lastbilar. Det hände att någon ox ramlade på flaket och sedan inte kunde resa sig. Då hade de en tång i beredskap och med den nöp de till oxen på ett visst känsligt ställe undertill.

Så han skyndade till Knivslidslocket och hämtade en tång.

De hade väl en verktygslåda med sig ifall att de skulle behöva sko en häst. Han nöp till hästen, som snabbt flög upp. Vi sprang fram och stöttade upp den, så att den inte skulle ramla igen.

Hästen kom i alla fall upp på hård snö där, vi lyckades hålla den stående. Vi gnuggade benen med säckar. Sedan fick vi göra en stig en 75 meter inåt land. Vi trampade till blötsnön och högg granris, som vi lade på. På så sätt kunde vi leda hästen i land till fast mark. Sen var det att åka hem till Östnor. Det var nyårsafton (och vi var glada att vi hade lyckats rädda hästen). Far sade emellertid, lång tid därefter, att hästen aldrig repade sig riktigt efter händelsen. Det var något fel med den.

Höstplöjning med förhinder

En annan gång skulle jag, (Karl Bälter), följa med far till Gudismyr – en odling innan du kommer ner till Duvmyr – och plöja en höst. Vi hade två hästar. Jag vet inte vem som ägde den andra hästen. Två hästar skulle vi då ha. Vi tog av plojen från trillan och sen skulle vi fara över ett slags bro ut på lindan. Hästarna gick i bredd men så knuffade den ena hästen till den andra så att den ramlade på rygg neri diket. Inga grejor att få upp hästen med hade vi med oss.

Jag sprang till Kansbol, *Bole*, för att hämta en kätting. Far gick upp till en lada, som han hade, och hämtade en spade för att se om han kunde leda vattnet förbi, *beck-febi*, hästen. Det var mycket vatten i diket och hästen låg på rygg. Far fick den i alla fall på sidan. Jag skulle också be Windmark, frisksportaren som var i Kansbol, att komma och hjälpa oss. Ja, jag sprang genom gården, där Windmark bodde, och bad honom ta en spade och springa ner till myren medan jag var in på våran gård och hämtade kättingen. Halvvägs tillbaka till myren sprang jag i fatt Windmark. Vi hade sen sällskap fram till far. Då hade han bäckat förbi hästen.

Windmark började oja sig: ”Hur ska vi göra nu? Hur ska vi göra nu? Jag minns att far sa till honom: ”*Ja fösst å fremst skumme-då ta är lungent*”. Sen satte vi på hästen kedjan och fäste den vid skaklarna på den andra hästen. Snabbt drogs så hästen i diket upp. Om detta äventyr och hur Bälter Per hade svarat Windmark skrev sedan Windmark i tidningen ”Frisksport”

Dans i Finnjerkladan

Kansbol har varit den i särklass största östnorsfäboden. Många ungdomar har funnits där med behov att roa sig på helgerna. Sålunda berättar Bälter Karl att man hade dans i *Finnjerklare*, Erik Romsons lada vid Gudismyren intill vägen mellan Kansbol och Duvmyren. Den var ledig på försommaren fram till höbärgningen. Man samlades i Kansbol och till dragspelsmusik tågade man till ladan. Wit Anders Eriksson d.y. och Gösta Wallin spelade. Folk kom från Kansbol och närliggande platser. Från Garberg och Blyberg kom man på cykel förbi Pintorp. Roligt hade man och det kunde bli slagsmål också. Detta var i slutet på 1920-talet

Rågångsmöte på Garbergs gästgiveri 1836

Rågången mellan Mora och Älvdalen fastställdes den 28 september 1836. Dessförinnan hade det varit upprepade tvistigheter mellan de båda socknarna beroende på olika uppfattningar om var gränsen skulle ligga.

Schallrots rågång

En sådan uppfattning framgår av lantmätare Olof Schallroths karta från 1676 (20). Där ser man en rät gränslinje, som sträcker sig från Grönsberget i sydost genom Garbergs by och till ett röse öster om Oxbergssjön. En praktisk följd av detta var att två gårdar i södra Garberg i husförhörlängderna stod under Mora medan de flesta stod under Älvdalen. I Oxberg var det tvärtom. Där hörde de flesta gårdarna till Mora, medan ett fåtal i norr

hörde till Älvdalen. I Oxberg rådde denna situation ända fram till gränsöverenskommelsen 1837.

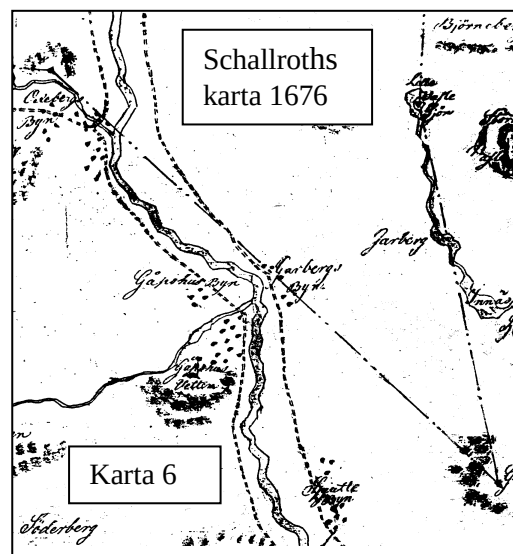
För Garbergs del synes kyrkans företrädare ha tagit saken i egna händer redan 1775, då de två "morafamiljerna" i södra änden av byn överfördes till Älvdalens husförhörlängd.

Fisket i älven var säkert av stor betydelse för garbergsborna. Vissa tyckte nog att det var konstigt att deras älvstrand låg i Mora medan de bodde i Älvdalen. I praktiken spelade det nog ingen roll.

På Karta 2, sida 3, har den gamla rågången ritats in som jämförelse. Man ser att en liten del av Gräftmyren låg på morasidan. Den nordvästliga sträckningen av gränsen är oförändrad i området. Det mesta av Långmyren låg då på morasidan som nu.

Nog var det en onaturlig gränsdragning med en spjutspets som sticker in i kansbolfolkets fodermarker. Ur den synpunkten blev inte heller den nya dragningen så mycket bättre i grönsbergsändan. Däremot bibehölls den ur stakningssynpunkt stora fördelen med ett hörnröse på en bergstopp.

Den egentliga anledningen till att gränsfrågan måste avgöras var det förestående storskiftet i Mora, som drogs i gång i början på 1840-talet. Initiativet till gränsdragningsdiskussioner togs av Mora sockenmän i juni 1836. Som fullmäktige för Mora hade sockenstämman utsett fjärdingsmännen i Gopshus, Kråkberg, Selja, Östnor, Morkarlby, Bonäs och Våmhus. Från Älvdalen hade utsetts en betydligt mindre delegation bestående av nämndemännen i Evertsberg och Rot.

Garbergsmötet

Det avgörande mötet hölls på gästgivargården i Garberg den 26 augusti 1836 under ledning av "vice Commissions Lantmätaren Herr Lieutnanten Schultzberg" (21). Samtliga utsedda representanter infann sig med undantag av Krång Anders Ersson i Östnor, som hade anmält förfall på grund av sjukdom.

Morarepresentanterna hävdade att Schallrots karta av 1676 över Mora sockens områden skulle gälla. Älvdalingarna påpekade att Högåsen, (Anm.: Numera Oxeråsen) där västra röset var beläget, var felplacerad på kartan. Vidare tyckte de att det var olyckligt att skiljelinjen gick genom Garbergs by.

Hela Garberg i Älvdalen.

Morarepresentanterna medgav felaktigheten med Högåsen och efter diskussion gick de även med på att dra gränsen ett stycke söder om Garberg, så att hela byn hamnade inom Älvdalen. Överenskommelsen underlättades säkert av att båda parterna fick ge och ta; Älvdalen utvidgades söderut på garberssidans och Mora norrut på oxbergssidan. Nu blev alla i Garberg älvdalsbor och alla i Oxberg morabor. Vidare var det naturligt att dra gränsen i älvens huvudfåra i det område, som socknarna av hävd gick om lott. Man kan förmoda att de församlade kände sig nöjda med att i samförstånd ha lyckats slita en gammal tvist. De kunde med gott samvete avnjuta den måltid, som gästgivaren, dagen till ära, säkert hade låtit tillreda med extra omsorg.

Fynd

Lie

För slåtter har sedan urminnes tid använts liar – korta liar för lindor och längre liar, upp till 7 kvarter, för myrslåtter.

(1 kvarter = $\frac{1}{4}$ aln = 14,8 centimeter)

Frost Olle hittade i augusti 2001 en ”5½ kvarters” lindlie vid forna platsen för Krångstugan.

Med vänster hand pekar han på det s.k. lieknäet. Där finns två märken instämplade, liesmedens tillverkarmärke ”HB EA” till höger och ett bomärke till vänster, som säger att lien tillhörde Krång Anders Matsson, f. 1816, ägaren till Litt. F vid storskiftet.

Slåttermaskin

I Sverige togs slåttermaskiner i bruk i mitten på 1800-talet och nådde så småningom upp till Duvmyren. Kvar där uppe står än i dag en maskin tillhörig Bälter Anders Andersson i Öna. Han var född 1848 och den äldste av nio syskon i bälterfamiljen på Bogghed.

Grunden till Frost Anders Larssons Krutbure hänger ännu ihop i ett hörn

Revstickor

I Morastugan på Skansen i Stockholm hänger ett knippe revstickor, som är förfärdigade vid revningen inför storskiftet i Älvdalen. En av dem avser Bälter Per Erssons äga "Täppan", Grönsberg nr 3 i revboken. Ägan redovisas under Duvmyr, men är belägen cirka 300 meter söder om fäboden. Texten på baksidan är:

slog grad 40, 2,3 snl 7,8 bl.

Vidare finns där ett stort rött kryss, vilket betyder att uppgifterna är överförda till revboken. Täppan utgör efter storskiftet en del av Litt. C och ägs i dag av Östnors gemensamhetsskog

Några minnesvärda platser i omgivningarna.

Myrjärnframställning?

En myr något norr om Duvmyren heter Blästmyren, ett namn som har fört tanken till att det skulle ha varit blåsigt på myren. Andra myrar i Dalarna med samma namn har dock uppkallats efter blästor med vilka man har framställt järn ur myrmalm. Sannolikt har man sysslat med sådant även vid denna myr en gång i tiden. Denna tolkning stärks av att man i närheten av Indsjön, något längre norrut, har hittat lämningar efter myrjärnsblästor.

Kalkbränning

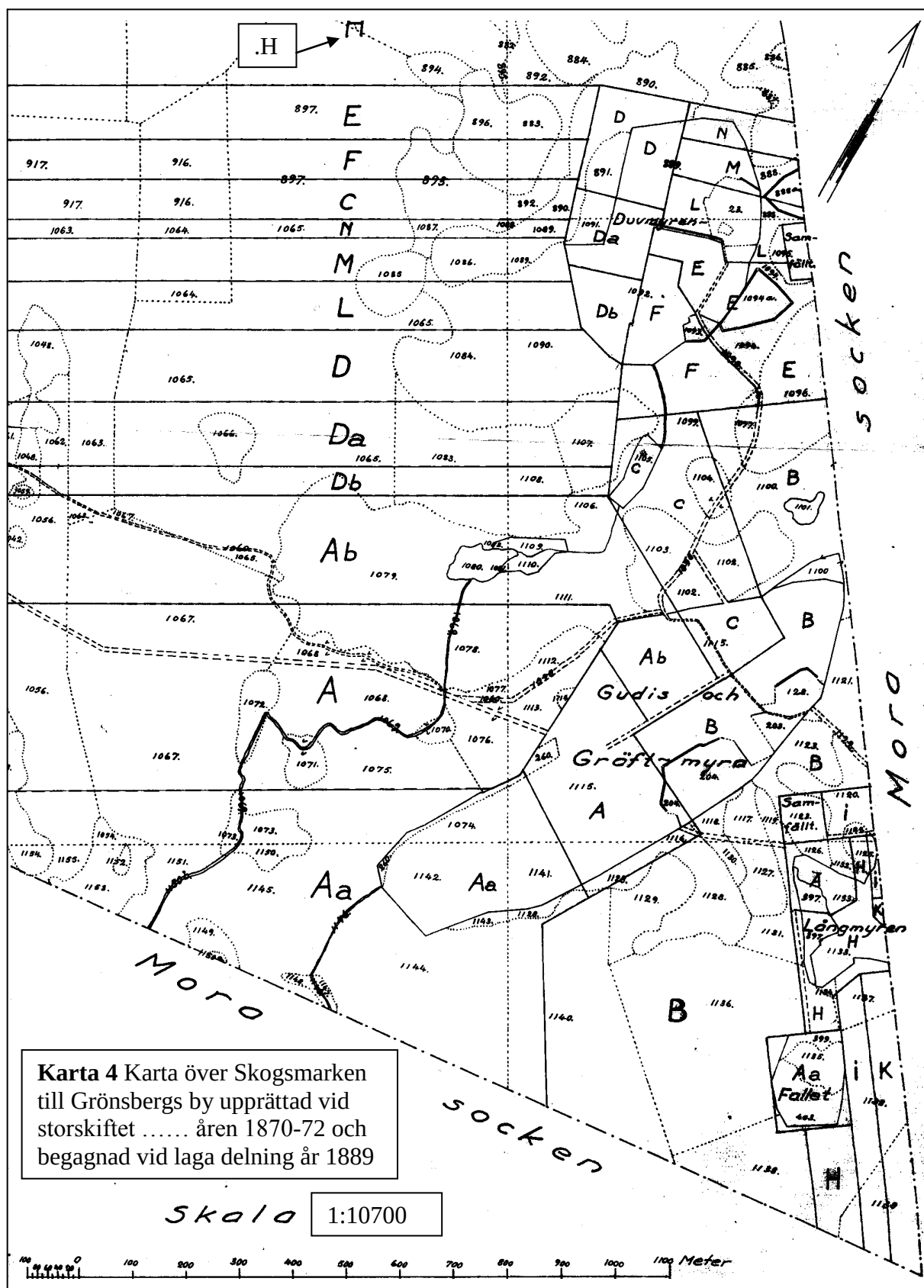
Till höger om vägen från Kansbol till Duvmyrens fäbodställe finns resterna efter något, som lär ha varit en kalkugn. Kalkstenen måste ha hämtats långväga ifrån t. ex. från Furudal. Vad kalken skulle användas till, jordförbättring eller murning, är okänt.

Grundrais, gammal boplats

Mellan Kansbol och Duvmyren, något öster om vägen, finns en övergiven gårdsplats Grundrais eller Grundgard (22) med lämningar efter en boplats, odlingar, en kringmurad källa samt något, som ser ut som en källargrop. Karl Bälter har berättat att en gång när vattnet tog slut i Kansbol gick kvinnorna till Grundrais och tvättade vid källan där. Det hände också att pojkarna i Kansbol tog fotbollen med sig till Grundrais. Där var det bättre plats än i Kansbol för att sparka boll.

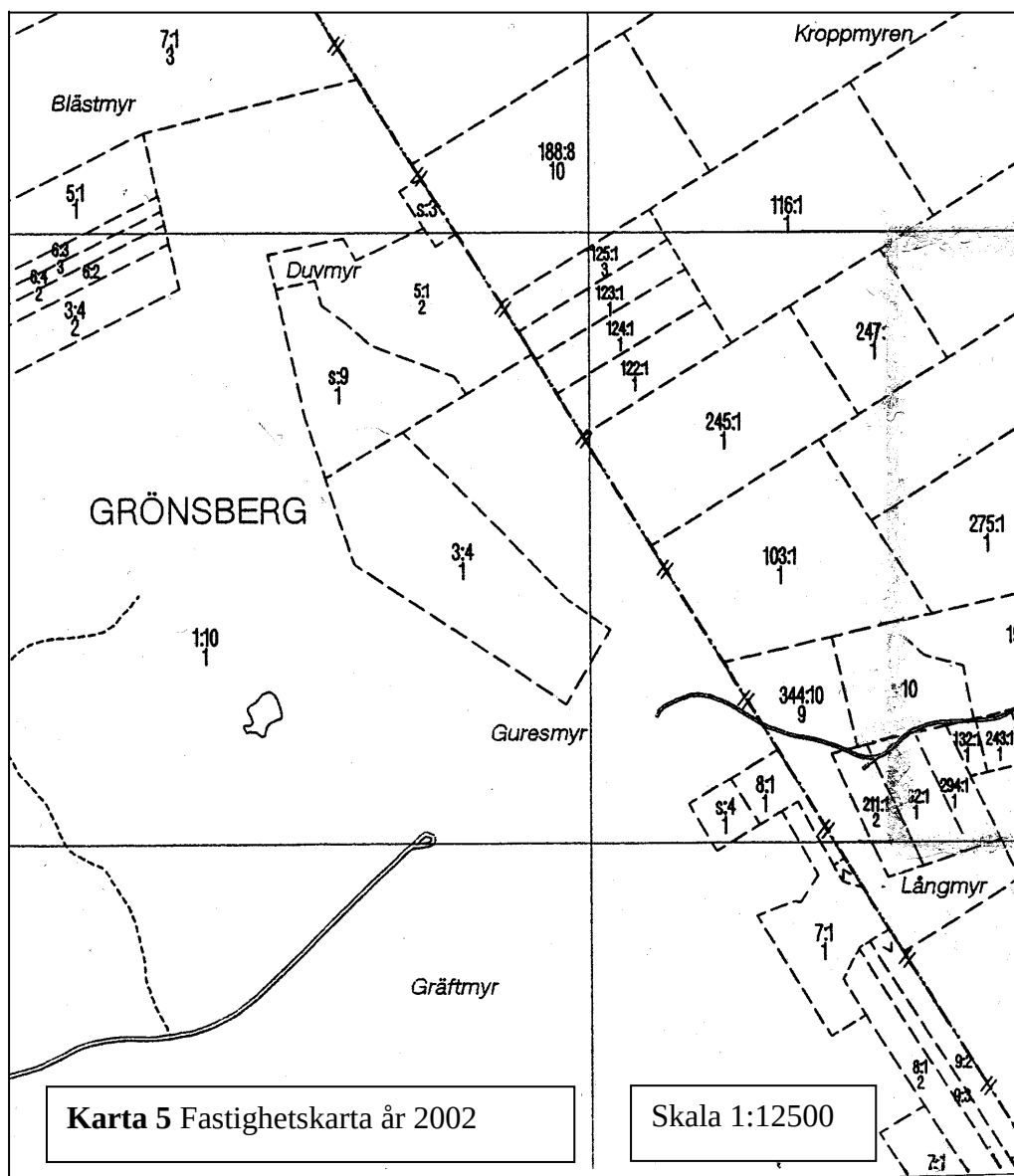
Skogstilldelning vid storskiftet.

Storskiftet avslutades 1889 med tilldelning av skog, se Karta 4, i förhållande till den tidigare erhållna arealen åker och slog i reducerat mått. Ågarna till littrarna på kartan framgår av Tabell 2 "Fördeln. vid storsk. 1884-85". Observera att i Tabell 2 skogsarealen inte är redovisad.

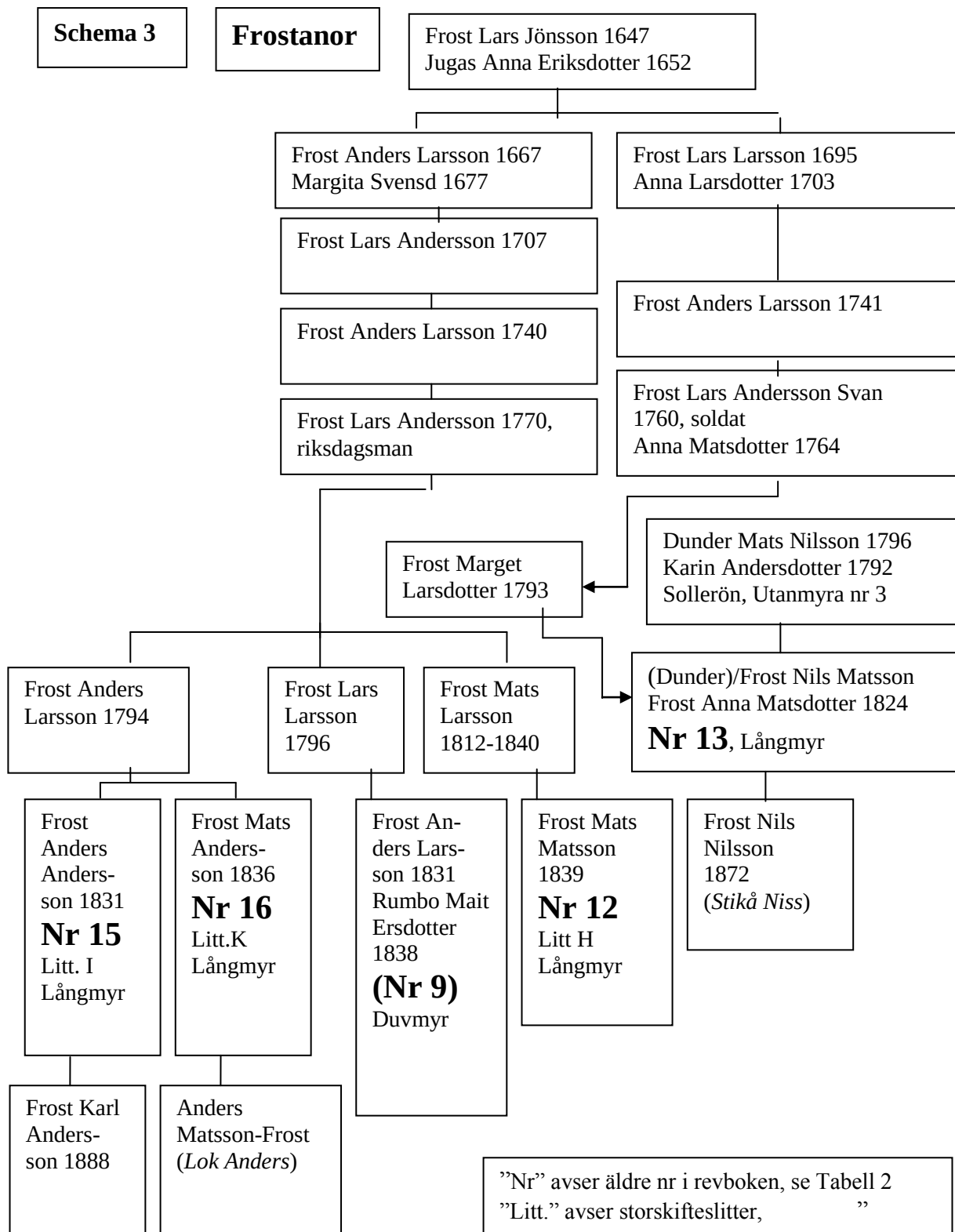
Grönsbergsägandet i dag.

Ägandeutvecklingen fram till 1991 inom hela det myrområde, som vid storskiftet fick namnet Grönsbergs by, framgår av Tabell 2 sid. 22. Sedan dess har bolagsägandet koncentrerats till Stora Enso, som 1995 förvärvade de forna storskifteslotterna Ab, Db och N (Stora + Hofors) samt B (Rombo Anders Matsson) av Ulf & Olle Bergkvist skogar AB. Dessa lades till de redan av Stora ägda lotterna A, D och L. Allt omfattas nu med beteckningen 1:10. Dagsläget framgår översiktligt av fastighetskartan, Karta 5.

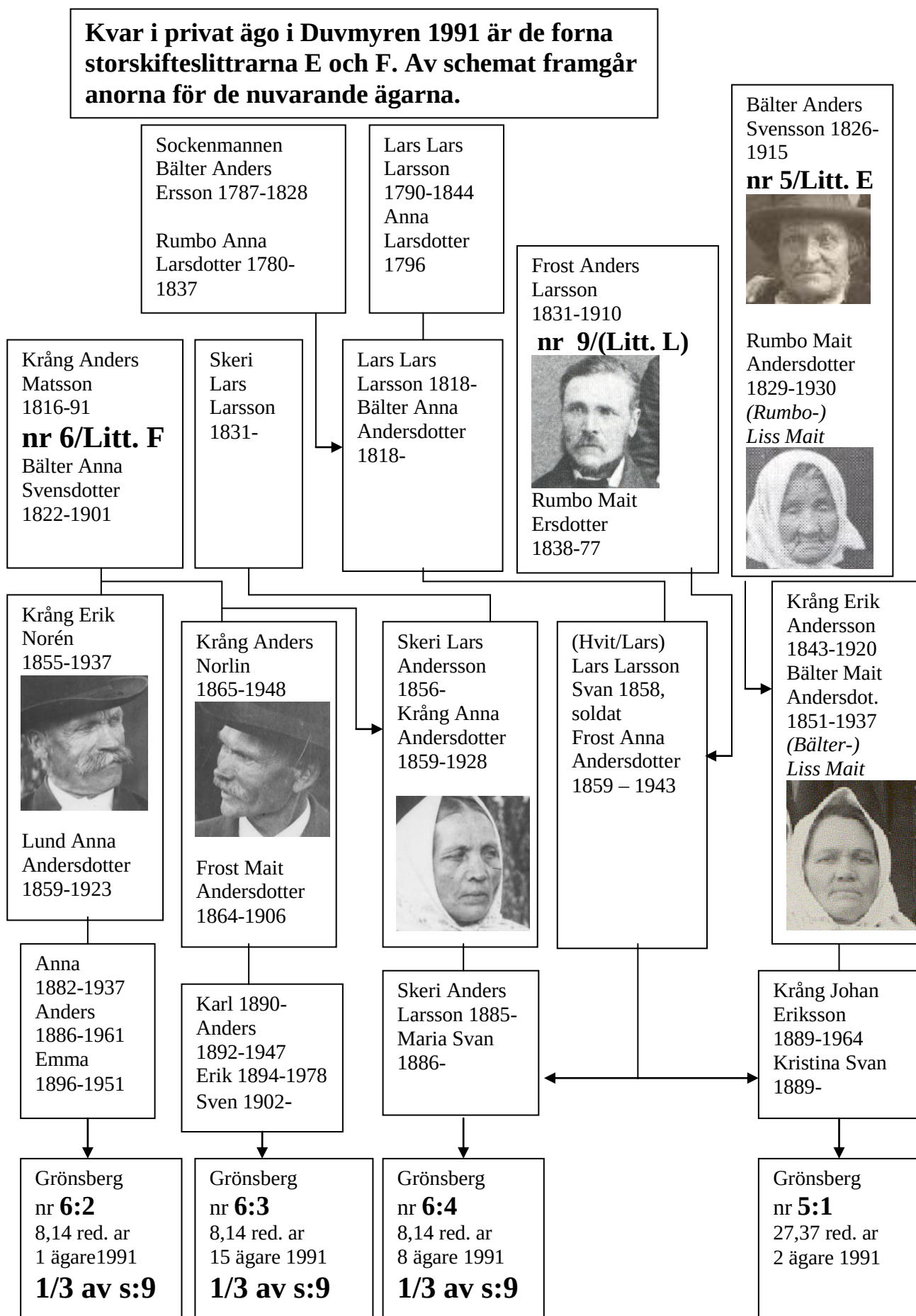

En förändring har dock skett, som inte har hunnit komma med på kartan. Sommaren år 2002 köpte Östnors gemensamhetsskog skogsskiftet 6:2 beläget bredvid det egna skiftet 3:4.

Släktschema

Schema 4

Fastighetsägartabell

Tabell 2					Fastighetsägare i Grönsberg									
	Dikningsplan 1864		Älvdalens revbok				Fördeln. storsk. 1884-85		Äganderättsutredn.1991					
	Ägare	Areal,	Nr	Ägare	Äk.+slog	Nya	Ägare	Äk.+sl.	Nr	Ägare	An-	Äk.+sl.		
		bandl.			red. b.l.	nr	Litt.	red. b.l.			tal	bandl.		
		ored.								äg.	red.	red.		
▲	Bälter Sven													
	Ersson d.y.	119												
	Bogg Mats	767,75	4	Bogg Mats	234	4	D	Stora	195,61	1:10	Stora	195,6	24,87	
	Ersson			Ersson										
	Rombo Erik	1117,75	7	Rombo Erik	260,1	4	Da	Korsnäs	195,61	Korsnäs/		195,61	24,87	
	Andersson			Andersson						Glysjön 1:3				
						4	Db	Stora+	97,81	1:10	Stora	97,8	12,43	
								Hofors						
	Bälter Anders	767,75	5	Bälter Anders	215,46	5	E	Bälter A.	215,46	5:1	Eriksson,	2	215,5	27,37
	Svensson			Svensson				Svensson		Krång Ejnar				
	Krång Anders	767,75	6	Krång Anders	200,73	6	F	Krång A.	192,41	6:2	Krång,	1	64,1	8,14
	Matsson			Matsson				Matsson		E. Henry				
Duv-										6:3	Eriksson,	15	64,1	8,14
myr										Krång N. I.				
										6:4	Skeri,	8	64,1	8,14
										Erik Johan				
	Rombo Nils	242	8	Rombo Nils	62,54	10	L	Stora	144,66	1:10	Stora	144,7	18,39	
	Nilsson			Nilsson										
	Frost Anders	493		Bolagens		11	M	Korsnäs	144,67	Korsnäs/		144,67	18,39	
	Larsson			köp av nr 9,						Glysjön 1:3				
				Frost Anders	188,34	12	N	Stora+	72,34	1:10	Stora	72,3	9,19	
	Bogg Aron	403		Larsson, och				Hofors		5:3	Sand-		43	
	Aronsson			nr 10, Bälter						och grustag				
▼				E. Persson	74,14					ored. areal				
▲			1	Bälter Sven	1914,31	1	A	Stora 1)	771,08	1:10	Stora		771,1	98,03
				Ersson d.y.		1	Aa	Korsnäs 2)	771,08	Korsnäs/			771,1	98,03
										Glysjön 1:3				
Gu-						1	Ab	Stora+	385,54	1:10	Stora	385,5	49,01	
res-								Hofors		1:4	U. & O.	1	1235,6	156,9
myr										B. skog AB				
och			2	Rombo And.	679,9	2	B	Rombo A.	679,9	1:10	Stora	1	679,9	86,44
Gräft-				Matsson				Matsson						
myr			3	Bälter Per	201,3	3	C	Bälter Per	201,3	3:4	Östnors	1	201,3	25,56
▼				Ersson				Ersson 3)		gemens. sk.				
▲			12	Fråst Mats	139,12	7	H	Frost M.	139,12	7:1	Matsson,	12	139,1	17,67
				Matsson				Matsson		Mats				
			15	Fråst And.	12,05	8	I	Frost A.	12,05	8:1	Frost,	2	12,1	1,54
				Andersson				Andersson		Ivar				
Lång-			16	Frost Mats	15,06	9	K	Frost M.	15,06	9:2	Ulvenvall,	1	9,2	1,17
myr				Andersson				Andersson		Siv I. M.				
			14	Bogg And.	38,9					9:3	Legranäs,	3	5,8	0,74
				Andersson						J. O.				
			13	Fråst Nils	12,98					5:4	Myr- och			72
				Matsson						dytag				
▼										ored. areal				
					S:a 4248,93				S:a 4233,7			S:a 4233,7	538,3	
Följande förändringar av bolagens storskifteslotter har skett efter 1889:														
- Ulf & Olle Bergkvist skogar AB har före 1991 förvärvat storskifteslotterna Ab, B, Db och N av Stora/Hofors sågverk. Lotterna överläts sedan till Stora 1995, som slog ihop dem med redan ägda A, D och L under 1:10, som således nu omfattar 1235,6 + 1111,3 = 2346,9 red. b.l. - Kors-näs´lotter Aa, Da och M har avregistrerats i Grönsberg till sammanläggningsfastigheten Glysjön 1:3. Vid fastighetsreglering 199? övertog Stora dessa lotter, som nu ingår i Grönsberg 1:10.											1) Även Långmyr 2) " Fallet 3) " Täppan			

Källor

Text

- 1 Lindén, Bror 1974: 1663-64 års inventering av fäbodan och nybyggen, hyttor, hamrar, sågar, kvarnar, fiskerier m.m. inom Kopparbergs län enligt i 1663 års jordebok intagna originalförteckningar, s. 18-29.
- 2 Förteckning på större och mindre boskapskreatur inom Östnors by, Missmårn 1985, bilaga Västbygge, s. 21.
- 3 Utdrag av lagfartsprotokoll ... Älvdalen 29 juni 1883, akt Älvdalen nr 554: Intyg av Rombo Anders Matsson och Bogg Mats Ersson den 27 april 1883. Stora Ensos arkiv.
- 4 Rombogårdens arkiv.
- 5 Uppteckning av Janne Romson: "Vad far berättat om sig själv.", Rombogårdens arkiv.
- 6 Arvskifte 27 dec. 1883 mellan Rombo Anders Anderssons arvtagare, F. M. Matssons arkiv.
- 7 Köpebrev 3 januari 1882, Stora Ensos arkiv.
- 8 Uppteckning av Ingmar Norlin efter uppgift av Karl Ström, F. M. Matssons arkiv.
- 9 Kjellsson, Annika 1995: Böderna Ströms Knivfabrik, inom ALU projektet Industrihistorisk dokumentation, s. 3-4. (Finns på Mora Bygdearkiv).
- 10 Mora Tidning 1938-12-21: Hela världen skär med moraknivar.
- 11 Köpebrev 13 april 1889, Stora Ensos arkiv.
- 12 Uppgift från Emigrationscentrum, Växjö.
- 13 Byalagen i Kråkberg, Öna och Östnor, 1991: Färdfolk från Öna, Östnor och Kråkberg, s. 112.
- 14 6 st. brev från Bälter Sven Ersson till Rombo Anders Matsson maj – november 1857, Rombogårdens arkiv.
- 15 Fördelningsbeskrivning för Långmyren 6 juni 1857, F. M. Matssons arkiv.
- 16 "Pintorpafrun" (tips av Anders Görans i Blyberg), se uppslagsböcker, Focus, Bra Böckers Lexikon m. fl.
- 17 Nordin-Grip, Imber: Pintorpafrun, Sörmländska handlingar nr 8, s. 9.
- 18 Liungman, Waldemar: Sveriges Sägner i ord och bild, Den egentliga sägnen om Pintorpafrun, s. 232.
- 19 Solders, Severin och Lannerbro, Ragnar: Älvdalens sockens historia del VI, s. 87-89.
- 20 Schallrots karta från 1676, U 32:1, Lantmäteriverket Gävle.
- 21 Handlingar tillhörande rågångskarta över gränsskillnaderna mellan Mora och Älvdalens socknar, Mora kommunarkiv.
- 22 Hallström: Antikvarisk-topografiska uppgifter från Mora socken, Riksantikvarieämbetet A.T.A., D. nr 0713, 1941-01-30, Uppgift nr 2 lämnad av Erik Romson, Östnor.

Bilder

Omslagsbild: Margareta Bälter/Grudd.

s. 3 Kartunderlag: Anders Romson.

s. 4 Tabell: Anders Romson.

s. 7 Ansiktssurklipp från grupp- och helfigursfoton: Öna byalags böcker 1995 och 1999.

s. 8 Krångstugan: Margit Krång.

s. 10 Bälter Sven Ersson: Anders Pers' minnesskrift 1926.

s. 11 Byggnad: Älvdalens sockens historia VI.

s. 12 Urklipp från foton: Margareta Bälter/Grudd.

s. 13 Teckning: Christian Lajozz.

s. 21 Urklipp från gruppafoton:

Bälterpersoner: Margareta Bälter/Grudd.

Frost Anders Larsson, urklipp från gruppafoto: Öna byalags bok 1991.

I övrigt: Egna fotografier.